

LÄR OM KÄRNVAPEN

Bakgrund

Nedrustningskonferensen i Genève (CD) har sin bakgrund i den så kallade Eighteen Nations Disarmament Committee (18 nationers nedrustningskommitté) som bildades i mars 1962 och senare ökade sitt medlemsantal till 30 stater och blev Conference of the Committee on Disarmament (konferensen för nedrustningskommittén) 1969. Båda dessa organ leddes av USA och Sovjetunionen. Conference on Disarmament (nedrustningskonferensen) som vi känner den idag bildades år 1979 som resultat av den första specialsessionen om nedrustning i FN: s generalförsamling ett år tidigare, 1978. FN: s medlemsländer ansåg då att ett internationellt organ med mandat att förhandla fram juridiskt bindande avtal kring nedrustning och vapenkontroll med nödvändighet behövde finnas.

CD räknas som ett organ självständigt organ FN, men dess sekreterare utses av FN: s generalsekreterare. CD måste också ta hänsyn till de rekommendationer som görs av FN:s generalförsamling och lämnar in en rapport minst en gång per år till generalförsamlingen.

Medlemmar och möten

Vid starten hade CD 40 medlemsländer, men har under åren växt till 65 medlemmar. Stater som inte räknas som medlemsländer men som uttryckt en önskan om att delta i nedrustningskonferensens diskussioner har inbjudits att delta som observatörer.

I CD kan staterna antingen göra uttalanden som individuella stater eller i olika grupperingar. Bland de stående geografiska grupperna finns Västerländska gruppen (Western Group); alliansfria staters förbund (Non-Aligned Movement) som också kallas G21 (Group of 21); gruppen av Östeuropeiska stater; P5 (de fem permanenta medlemsländerna i FN:s säkerhetsråd USA, Ryssland; Storbritannien, Frankrike och Kina); P4 (P5 minus Kina) samt Kina, som ofta refererar till sig själva som "the Group of One". Europeiska Unionen (EU) gör ofta uttalanden gemensamt. Det händer också att några stater går ihop för ett gemensamt uttalande i en fråga där de intar samma ståndpunkt.

Namnet nedrustningskonferensen kan lätt låta lite vilseledande, eftersom en konferens ofta är en tillfällig kortare händelse. CD har tre sessioner varje år. Den

första inleds i januari och pågår i tio veckor; den andra börjar i maj och är sju veckor lång; och den tredje börjar i juli och är också sju veckor. Vanligen hålls ett öppet plenum (möte) per vecka, oftast på torsdagar. När aktivitetsnivån är hög kan fler öppna möten per vecka hållas. Det öppna mötet är öppet för alla som har ett passerkort för att komma in i FN-byggnaden. Alla som inte ingår i en statlig representation får dock delta endast från åhörarläktaren och är inte tillåtna att tala inför konferensen.

Alla medlemsländer i CD turas om att sitta ordförande för konferensen enligt ett rullande schema i alfabetisk ordning. Varje ordförande sitter i fyra veckor, vilket betyder att varje verksamhetsår hinner se sex olika ordföranden. Sedan 2006 har de sex ordförandeländerna ökat sitt samarbete och koordinerar sin verksamhet för att bygga på varandras arbete istället för att upprepa vad som redan gjorts under tidigare ordförandeperioder.

Mandat och dagordning

Nedrustningskonferensen är världens enda multilaterala organ (d.v.s. med flera stater inblandade) som har mandat att förhandla fram lagligt bindande internationella avtal för nedrustning och vapenkontroll.

Nedrustningskonferensen har en stående dagordning, även kallad Dekalogen. Dagordningen innehåller de frågor som CD förväntas arbeta med:

1. Kärnvapen i alla dess aspekter
2. Kemiska vapen (togs bort från dagordningen 1993 efter att CD förhandlat klart konventionen om kemiska vapen den 3 september 1992)
3. Andra typer av massförstörelsevapen
4. Konventionella vapen
5. Minskning av militärbudgetar
6. Minskning av väpnade styrkor
7. Nedrustning och utveckling
8. Nedrustning och internationell säkerhet
9. Säkerhetsåtgärder, förtroendebyggnande åtgärder samt effektiva kontrollmekanismer för nedrustningsåtgärder som alla parter kan godta
10. Fullständigt program för nedrustning som leder till allmän och total nedrustning under effektiv internationell kontroll

Eftersom dagordningen i princip täcker in allt som har med vapenkontroll och nedrustning att göra arbetar man för närvarande (2008) lite mer specifikt med ett antal frågor:

- få stopp på kärnvapenupprustningen och jobba för nedrustning
- förebyggande av kärnvapenkrig
- förebyggande av kapprustning i yttre rymden
- negativa säkerhetsgarantier för att säkra att icke-kärnvapenstater inte utsätts för hot om eller användande av kärnvapen

- nya typer av massförstörelsevapen
- fullständigt program för kärnvapenedrustning
- insyn i vapenarsenaler

Nedrustningskonferensen diskuterar de flesta av frågorna på dagordningen i så kallade ad hoc kommittéer (tillfälliga kommittéer) där diskussionerna hålls bakom stängda dörrar. Det innebär att ingen annan än de statliga representanterna har rätt att vara med på dessa möten.

Bristen på insyn i nedrustningskonferensens arbete har kritiserats. Civila samhällets representanter efterfrågar större medverkan i konferensens arbete, men detta har hittills inte förverkligats. Många stater har uttryckt att de ställer sig positiva till att civila samhället får spela en större roll. Frågan om det uttalande som varje år på internationella kvinnodagen den 8 mars lämnas till CD av en samling kvinnofredsorganisationer har väckt särskilt mycket uppmärksamhet. Kvinnoorganisationerna arrangerar varje år i samband med internationella kvinnodagen ett stort nedrustningsseminarium i FN. Seminariet sammanställer ett uttalande till CD, men hittills har kvinnorna aldrig själva fått framföra sitt budskap. Istället läser konferensens ordförande upp uttalandet. Att kvinnorna inte själva tillåts tilltala konferensen blir särskilt uppenbart när konferensordföranden, som nästan alltid är en man, läser upp den inledande frasen i uttalandet: "We, the women of the world..." (Vi, världens kvinnor...).

Konsensus

Nedrustningskonferensen fattar alla sina beslut med konsensus. Det innebär att inga beslut kan fattas om inte alla medlemsländer är överens. Konsensusprincipen har kritiserats för att stå i vägen för arbetet i CD. Det är svårt att få alla 65 stater att enas om en fråga, vilket dessvärre betyder att CD:s arbete sedan 1996, när man slutförde arbetet med det fullständiga provstoppsavtalet, har stått stilla. Det har också framförts klagomål på att de länder som blockerar ett konsensus inte behöver göra det i öppna möten och därmed protokollföras, utan kan göra detta bakom kulisserna.

Ett alternativ skulle vara att staterna röstar i viktiga frågor, och att beslut fattas med kvalificerad majoritet, alltså att minst 2/3 eller 3/4 av medlemsländerna måste vara överens för att ett beslut ska fattas. Problemet är att även beslutet att ändra konsensusregeln måste fattas med konsensus, och alla stater är inte överens om att majoritetsbeslut skulle vara ett bättre arbetssätt.

Vad har CD gjort?

Nedrustningskonferensen och de organ som jobbade innan CD tog den form den har idag har förhandlat fram många viktiga avtal för nedrustning och vapenkontroll.

Bland dessa kan nämnas ickespridningsavtalet NPT; konventionen för förbud mot militärt och annat fientligt användande av miljömodifieringsteknik; avtalen om användande av havsbotten; konventionen om biologiska vapen, konventionen om kemiska vapen samt det fullständiga provstoppsavtalet.

Andra avtal har förhandlats utanför ramarna för CD för att systemet ansetts vara för trögt. Konventionen som förbjuder landminor har kommit till genom en sådan process.

Vad händer idag?

Sedan 1996 har alltså arbetet i CD stått stilla. Man brukar prata om "ett decennium av dödläge" - och i dagsläget har faktiskt mer än ett decennium gått sedan det fullständiga provstoppsavtalet blev klart 1996. Efter den misslyckade översynskonferensen av ickespridningsavtalet 2005 ökade pressen på CD att åstadkomma någonting.

Under sessionerna 2006 och 2007 gjorde det stärkta samarbetet mellan de roterande ordförandeländerna att CD:s arbete effektiviserades. Innehållsrika och givande debatter fördes bl.a. kring förebyggandet av en kapprustning i yttre rymden (PAROS); ett avtal som kontrollerar produktion av klyvbart material (FMCT); kärnvapenedrustning och negativa säkerhetsgarantier. Man har också tillsatt speciella koordinatörer för vissa speciellt viktiga frågor.

I slutet av 2007 var CD nära att kunna enas om ett arbetsprogram, det vill säga hur man egentligen ska jobba med de frågor konferensen har mandat att arbeta med. Förslaget från ordförandeländerna kallas L.1 och fastslår att fyra ambassadörer ska tillsättas som koordinatörer med ansvar över

- väsentliga diskussioner kring kärnvapenedrustning och förhindrandet av kärnvapenkrig
- förhandling utan förbehåll kring ett avtal för kontroll av produktion av klyvbart material (FMCT)
- väsentliga diskussioner kring frågor rörande förhindrande av en kapprustning i yttre rymden
- väsentliga diskussioner kring hur man kan försäkra icke-kärnvapenstater mot hot om eller användande av kärnvapen - så kallade negativa säkerhetsgarantier

Under början av 2008 har staterna i nedrustningskonferensen visat fortsatt vilja till att verkligen komma igång med arbetet. Den fråga som verkar ligga närmast till hands att påbörja förhandlingar kring är FMCT, alltså ett avtal som förbjuder produktion av klyvbart material som kan användas till kärnvapen.